

Sokszínű egység Vilcsek Béla:
A telített pillanat
Parnasszus Könyvek,
Bp., 2006.

Nincs ebben semmi ellentmondás. Egy tanulmánykötetet vehetünk kézbe, amelyben a sokszínű tematikát egységes látásmód fogja össze. Egyáltalán nem olyan természetes dolog ez, mint hinnénk. Vilcsek Béla irodalomtörténész azonban nem hajlandó részt venni az irodalmi megosztottságban, sőt, válogatásával jelzi; tudomást sem vesz róla. Megértésével egységesíti az eltérő szempontokat, a különféle beállítottságot. Egyaránt érti Zalán Tibor kétségbeesését, Faludy György lelkesedését, Petőcz András megtorpanását, Szepes Erika bizonytalanságérzetét, Nagy Gáspár megingathatatlanságát, Koppány Zsolt csilapíthatatlanságát, Mátyus Aliz óvatos derűjét. Megkísérel „helyre tenni” olyan kevésbé méltányolt kiválóságot, mint Hubay Miklós, feleleveníti a félretett Gérecz Attila munkásságát, s – természetesen – nem szabadulhat Babbitól vagy Radnótitól. És ez a felsorolás csak töredéke annak, ami a kötetben található. A szerző öszinteségét bizonyítja, hogy sosem válik kritikátlanná: amit másként gondol, azt szóvá teszi. Azzal, amit a hatalmas, feldolgozott anyagból idéz, amivel szemléltet, szintén képet ad önmagáról. A könyvnek Virginia Woolf munkássága, illetve az új irodalmi irányzat(ok) keresésének folyamata ad keretet (ami érdekes módon mintegy féltőn-óvón fogja közre a klasszikus értékeket). E kereten belül megtalálható mindaz, amit Woolf az *Orlandóba* próbál sűríteni. Vilcsek Béla nem csupán az alapműveket ismeri kitűnően, de a hozzájuk kapcsolódó irodalmat is, így mindezek együttes figyelembe vételével alakítja ki véleményét.

Láthatjuk, a rohamosan felgyorsuló változásoknak megfelelő, adekvát kifejezési formákat kereső kísérletezők mennyi nehézséggel találják szembe magukat. Eleve viszolyognak attól, hogy kitaposott útra lépjenek – noha az *egyéniesség* oda is vihető és megőrizhető – de új csapást törni, valami „jobb” irányba vezetőt, s az utánuk jövők számára is járhatót, mintha nem volna elég erejük. Vagy kitartásuk? Talán kedvük sem. Bár abban a hitben keresik az új látás- és kifejezésmódot, hogy többet tudnak felmutatni a létből, ám kiderül; csak *másképp*. Maga Woolf is – szinte kényszeresen keresve az újat, valami új kifejezési formát – siratja a régit, az elenyészőt, legalább valamennyit szeretne megőrizni belőle. Ami talán nem is tűnne el annyira hirtelen, ha nem üldöznék oly lelkesen a – végül is soha meg nem érkező – jobb reményében. Vagy a szépség munkál? Oly mindegy, hogy éppen ki kerget kit, hiszen a kör végül úgyis összezárul?

Minél mélyebbre ásnak, minél szerteágazóbban, annál inkább az értetlenségre és az érthetetlen szenvedésre kell összpontosítaniuk, mintegy megelőlegezve mindennek az értelmetlenségét. Érdemeiket ez természetesen nem kisebbíti, hiszen a lehető legalaposabb megismerés vágyától úgyve, elsősorban önmagukon kísérleteznek az önkínzásig; amit találnak, arról pedig nem ők tehetnek. (A nagy kérdés inkább az, mihez kezdhetnek e szembesülés után?) Az érzelmi szférát a racionalizmus eszközeivel hitelesen kifejezni roppant nehéz. Az egyensúly fenntartása erős, tudatos elszántság, állandó önkontroll nélkül lehetetlen; az érzelmeik túlbujánzása könnyen eltéríthet a valóságnak éppen attól a tárgyilagosságától, amit elszántan kergetnek. Vagyis azt a „telített pillanatot”, amiben minden lényeges együttesen megragadható. Amit Virginia Woolf (is) egész életén át hajsolt. (Persze mindenfajta kifejezésmód, mindenfajta művészet, az élet egészéből csak pillanat(ok) kiragadására lehet képes). Másik nagy kérdés, hogy kizárólag önmagunkat (önmagunknak?) és magányunkat akarjuk sűríteni *abban* a pillanatban, vagy valamiféle hatalmas összetalálkozás monumentális pillanatát? A személyiség kiteljesedésének vagy felbomlásának pillanata(i) ez(ek)? Felsejlik valami bizonyosság, vagy végleg elveszik valami? Lesz-e folytatás? S mi lesz a folytatás? Esetleg elérkezik az utolsó pillanat; az elmúlás nagy pillanata, ami lehet egy csodás beteljesülés, és lehet maga a tömény iszonyat. De ezt már ki-ki magával viszi az ismeretlenbe.

Akár csak Radnóti. Megrendítő soraitól az ember bármilyen idő távlatából megtántorodik: „*Harminckét éves vagyok, harminckét éve halott az anyám. Érdemes volt? Már négy évvel többet éltem, mint ő. De hát akartam én?*” S mi mindent kellett átélnie, mert csak a számára egyenes úton volt képes járni! Nem tagadja meg zsidóságát, de nem is vallja; nem akar más lenni, mint EM-BER. Tudja, hogy bármely korban ez a lehető legnagyobb kihívás, a legnehezebben elérhető, legteljesebb cél. Emberi tartalommal csak az ember töltheti meg a világot. Ha ezt nem teszi, vagy szándékosan kivonul, kitől kérheti számon a világ kihülését, kiüresedését? És Babbit? (Egyébként a csodálatos *Jónás könyvét* éppúgy tarthatatlan antifasiszta műnek kisajátítani, mint például Camus *pestiséjét*). Babbit saját szenvedése szinte feloldódik a mindenségben. Ellentétben a modern(nek kikiáltott), mindenáron és mindenekfelett önkifejező (irodalmi) szemlélettel: ÉN szenvedek! – kiáltja a világ felé önmagába zárkozva. Ami tulajdonképpen jogos és érthető, hiszen a megváltoztathatatlan alaphelyzet, vagyis, hogy képletesen és valóságosan fel kell zabálnunk egymást, hogy élhessünk, annyira abszurd, hogy vagy eleve feladuk az egészet – vagy próbálunk értelmet adni neki. Sokszor azonban úgy látszik, egyre kevésbé van igény erre

(is). Már elég az individuum tömegessé burjánzásának, a széthullásnak a bemutatása. Azt a tényt ugyan jól jelképezik, mennyire nem ért(het)ik meg egymást (sem a világot) az emberek; de ennyire nem is akarnák?

Szüntelenül növekvő hiányérzetünkkel együtt növekszik a gyanú: talán jobb volna belátni, hogy a nosztalgia nem feltétlenül üres képzelgés? Hogy a konvencióktól sem kellene félni jobban az indokoltnál? (Nem véletlen, hogy a magukat rigorózus szabályok közé kényszerítők elsősorban nem útmutatást, hanem valamiféle eszmei védettséget remélnek közegüktől.) Meggyőződés, hogy minden formabontó kísérlet tiltakozás az ellen, ami ellen hiábavaló tiltakozni. Vagyis a lét milyensége ellen. Ráadásul bizonyos tekintetben őszintétlen ez a tiltakozás – mégha igaz szándékú is –, mert bármennyire jogosan kritizál, nem tagad(hat)ja meg a benne való részvételt. Ezért válnak a polgárpukkasztók, a minden áron „eredetieskedők” előbb-utóbb komolytalanná, mosolyogtatóvá. (Persze gyakran ők maguk is játéknak tekintik „világmegváltó” próbálkozásaikat.) És ez a tárgyilagosan értelmezett konzervativizmus behozhatatlan előnye: folyamatával bizonyítja, mi állja ki az idő próbáját, min kellene változtatni, s mi az, ami – akár elfogadhatónak ítéljük, akár nem – életünk szerves része.

Miközben Vilcsek Béla őszintén együtt érez valamennyi alanyával, alapos tanulmányainak egyike sem cáfolhatja, hogy a mind mélyebbre merülő, mindent ízekre szedő és bekebelező kísérletek nyomán (következtében?) mintha az irodalom (is) fölfalná önmagát. Mit mond erről Zalán Tibor: „*Ma már föltehetően valóban nincs célja az irodalomnak. A társadalomban nincs benne az irodalom, csak a művelők vannak benne a társadalomban, és próbálják még személyes hitelükön keresztül egymáson túl delegálni a produkciókat.*” Irodalom és élet mégsem választható szét, mert minden műben benne van az ember – legalábbis egy része. Lényétől függetlenül senki nem képes létrehozni valamit. Azért érezzük gyakran hiábavalónak az erőt – s a lehetőségeken – felüli igyekezetet, mert folyvást szembesülünk azzal: csak a díszlet változik (igaz, egyre rohamosabban); de a szereplők változ(tathat)atlanok. Egy idő után Petőcz is úgy véli; a látás- és kifejezőmód szinkronja korántsem magától értetődő: „*A hagyomány és a*

nóvum között a határvonal eltűnőben van: a szemlélet hasonlósága válik egyre hangsúlyosabbá.” S látja azt, amit nyilvánvalóan még sokan, csak nem szeretik beismereni: „*Idő és technika előrehaladtával az emberiség nem lett boldogabb.*” Nem, már nem felfedezni akar, hanem teremteni; de van-e erre felhatalmazása?

Érdekes összefüggés, amire talán maga a szerző sem figyelt fel. Könyvének szereplői a közelmúlt tiltott-túrt kategóriába tartoznak (talán Radnóti és József Attila kivételével; nekik sem a műveik, hanem tragikus sorsuk volt lényeges a korszak számára). Mindazok, akik az ötvenhatos forradalmi eseményekben részt vállaltak, de főként akik ténylegesen annak a szellemiségét viszik tovább, itthon bizton számíthatnak valami folyamatos gyanakvásra és mellőzöttségre – minden időnkénti erőltetett cáfolat ellenére. Hiába jelent meg Faludy önéletrajza számos fordításban világszerte, hiába tett valamennyi nyilatkozatában egyenlőségjelet a fasiszta és kommunista diktatúrák közé, nem tudta elérni, hogy a – finoman szólva – naiv Nyugat ezt egységesebben kezelje. Hiszen nekik az utóbbiról nincs átélt tapasztalatuk. Szintén egy Zalán-idézet, ami vitathatatlanul jellemzi az emberi természetet, s ami a vissza-visszatérő (alkotói) válságok egyik kiváltó oka: „*Aki középben áll, azt minden oldalról ellenség veszik körül. S amikor azt is észrevettem, azok, akik vertek, összeszövetkeznek azokkal, akik verték őket, és csak az úszósapkán változik a címer, akkor végképp összeszavarodtam. Akkor el is hallgattam sokáig, és el is hallgattam körülöttem minden...*” S lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy a tisztesség kénytelen elhallgatni...

Nem csupán az átfogó kritikusi szemlélet teszi egységessé a kötetet, hanem az is, hogy szereplői közül alig akad olyan, aki közel(ebb) jutott volna ahhoz, amit oly szenvedélyesen kutatott. Ahogy szemernyit sem engednek a magukkal szembeni elvárásaikból: ki hogyan küzd meg vele, végülis személyes ügyükké válik. Ezeknek a lényegükben azonos kérdésekre irányuló, különféle (stílus)irányzatoknak valóban együttesen van helyük – mind az életben, mind az irodalomban. Melyek – minden átjárhatóságuk ellenére – egymással be nem helyettesíthetők. Ám közösen kergethetik tovább a(z igazsággal) telített pillanatot.

Wutka Tamás

Felhívás az Új Átlók Művészeti Társaság és a Stádium Kiadó IV. Szépirói Tehetségkutató Pályázatára ezúttal kiemelten Dél-Pest kerületeiben (Pesterzsébet, Csepel, Soroksár, Kispest, Pestszentlőrinc, Pestszentimre)

Az Új Átlók Művészeti Társaság 2000-ben alakult. Elősegíti tagjai – írók, költők, képzőművészek, iparművészek, fotóművészek, építészek, zenei és prózai előadóművészek – pályakezdését. Pályázni lehet: **versekkel** (10 vers) 14 és 25 év közötti fiataloknak; **szépprózával** (1 ív = 16 oldal = 28 800 betűhely) 18 és 35 éves életkor közötti fiatal felnőtteknek.

A pályázók mellékeljék **önéletrajzukat** és **e-mail címüket, telefonszámukat!** Az eredményhirdetésre 2008. április 11-én, a Költészet Napján kerül sor. A legjobb pályaművekből **antológia** készül, amelynek bemutatóját 2008. Könyvhete (június elejére) tervezzük.

Beadási határidő: 2008. február 4. Postacím: 1204 Budapest, Igló u. 6. II/8. (Telefon: 283-9249)